אין כמו יפו בנמל

תפוזי יפו
זיכרונות

הסדרה הופקה ע"י
מתנדבי אבני מורשת

אבני מורשת

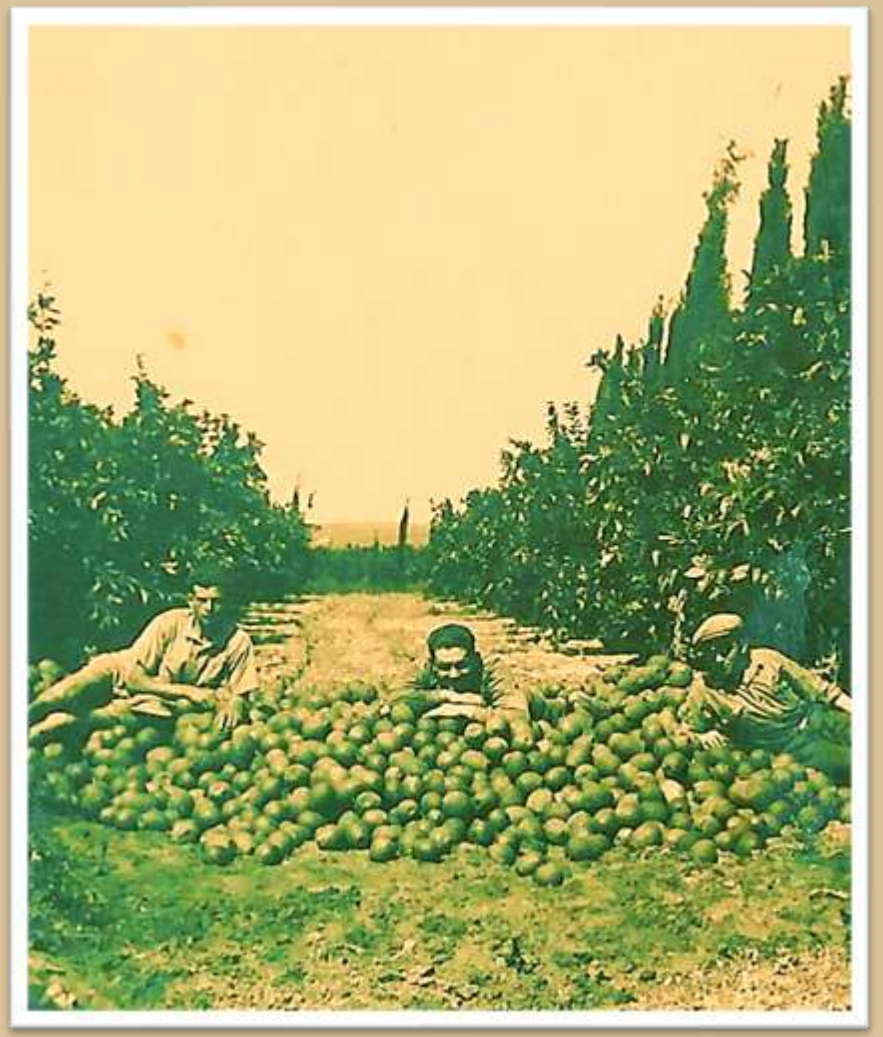
אין כמו יפו בנמל

בשנת 2002 קיבלה דרום אפריקה מהמועצה לשיווק פרי הדר זיכיון לשווק תפוזים ואשכוליות תחת שם המותג הישראלי "ג'אפה".

בזאת תם עידן הפרדסנות הישראלית שמזוהה עם יפו ועם נמל יפו שנסגר כמה עשורים קודם.
סיפור תפוזי יפו נשמע היום כאגדה.
נשארו רק זיכרונות ובעוד מספר שנים לא רב גם אלה ייעלמו.

אין כמו יפו בנמל

יצחק רוקח, בנו של שמעון רוקח, מגולל בספר "פרדסים מספרים" – כ-100 שנות פרדסנות בארץ ישראל, המשולבות בקורות חייו ובחיי משפחתו.

מבין השורות ניתן אולי להבין את הגורמים להצלחה המסחררת של התפוז הישראלי.

במחצית השנייה של המאה ה-19 יפו הייתה מוקפת בפרדסים. בכל פרדס, באר שממנה נשאבו המים לברֵכה. בילדותו שחה עם חבריו בברֵכה תמורת 2.5 מיל לילד.

אין כמו יפו בנמל

ב-1855 הקים משה מונטיפיורי את "פרדס מונטיפיורי" – הפרדס היהודי הראשון. גם פרדס זה זכור לרוקח מילדותו. הוריו וחבריהם מנוה צדק, נהגו לנסוע אליו בשבתות מצוידים בכלי בישול וכלי נגינה, ולבלות בו עד הערב.

עוד ועוד יהודים הצטרפו לענף ופרדסים ניטעו בתל אביב, בפתח תקוה, ברמת גן ולאחר מכן התפשטו צפונה ודרומה לאורך מישור החוף והשפלה.

בשנת 1900 הוקמה האגודה הקואופרטיבית "פרדס" על ידי שמעון רוקח ועוד שמונה פרדסנים.

אין כמו יפו בנמל

האגודה אפשרה לפרדסנים אי תלות כלכלית על יד מתן הלוואות מבנק אפ"ק, דאגה לכל סידורי המשלוח ועזרה לצעירים יהודים לקבל עבודה בפרדס - במלאכות השונות מקטיף ואריזה ועד לטעינת הפרי. האגודה הצליחה לקבל את הסכמת מושל יפו העותמאני להקים את מחסניה בנמל יפו.

שמעון רוקח שכנע את הנהלתה של חברת אניות אנגלית לפתוח קו ישיר מיפו לליברפול ולגלזגו לשיווק פרי ההדר.
ל"פרדס" היו סניפי מכירה בשש ערי חוף באנגליה וכן בקהיר, אלכסנדריה ואיסטנבול.

אין כמו יפו בנמל

בשנת 1922 נפטר שמעון רוקח, ובנו יצחק תפס את מקומו בראשות האגודה.

הפרדסנות התפתחה טכנולוגית ושילבה בתוכה מחקרים מדעיים. התפתחו צורות השתילה, ההשקיה, האריזה והמשלוח. ירחון מיוחד "הדר" – לשאלות ההדרים הופיע ב-1928.

אין כמו יפו בנמל

יצחק רוקח מספר על סימני ההיכר "מרקאות" לפרי, עוד בתחילת הדרך. פרי משובח ארזו ב"מרקא" מיוחדת. פרי מאיכות בינונית ב"מרקא" "תאני" (שנייה) ולפעמים השתמשו גם ב"מארקא" "תלאתה" (שלישית, נחותה). והיו גם ה"בררה" וה"נשר" (פרי שנשר מהעץ ולא נקטף).

אין כמו יפו בנמל

אריזת הפרי בתיבות העץ והניר המיוחד הפכה גם היא למקצוע. יצחק רוקח חתום על התעודת קורס האריזה הראשון ב-1931.

אין כמו יפו בנמל

אגודת פרדס ויצחק רוקח בראשה הקפידו על משלוח לחו"ל של פרי מסוג משובח בלבד. ה"בררה" ו"הנשר" נמכרו רק בארץ.
בשנות השלושים יְצוא ההדרים עמד בראש הייצוא מארץ ישראל. ממשלת המנדט הבריטי הכירה בחשיבותו ותמכה בו. כדי לשמור על הסדר בענף, הקימה גוף משותף לערבים, ליהודים ולממשלה – "מועצה לפיקוח על פרי ההדר" וגם "מועצה לשיווק פרי הדר".
יצחק רוקח – נמנה על שתיהן.

אין כמו יפו בנמל

בשנות השפל לאחר מלחמת העולם השנייה וגם בשנות השישים, כאשר גידול פרי ההדר דעך, המשיך יצחק רוקח להזהיר מפני ירידה באיכות הפרי: "רק במשלוח פרי מאיכות טובה ובאריזה יפה... ישיגו פרותינו בשווקים אותן התוצאות אשר תאפשרנה לנו לעמוד בתחרות ולהתחבב על כלל לקוחותינו".

אין כמו יפו בנמל

נחמיה שטרסלר מספר בכתבה ב"הארץ" על ארגז תפוזי JAFFA שאביו, פועל בנמל, היה מביא כ"עודפי ייצוא". "ומי שלא אכל תפוז אחד כזה לא ידע טעמו של גן עדן מהו". הארגז היה עשוי מלוחות עץ דקים קשורים בחוטי ברזל. התפוזים היו ארוזים בנייר אווירי ועליהם מודפס JAFFA.

אביו של נחמיה היה מנופאי בנמל יפו. נחמיה זוכר את היום שבו לקח אותו אביו ליום עבודה בנמל.

אין כמו יפו בנמל

המנוף עמד אז ליד בריכת העגינה. ארגזי התפוזים הגיעו על גבי משטחים במשאית. המנוף היה מרים משטח ומניח אותו על דוברה בבריכת העגינה. סירת מנוע (LAUNCH) לקחה את הדוברה אל האונייה שעגנה מחוץ לנמל. אביו לקח אותו על הלאונץ' אל האונייה ובחזרה.

אביו של נחמיה שוחרר ב-1945 מהצבא הבריטי. החיילים המשוחררים הפגינו כדי לקבל "זכויות של חייל משוחרר" ולבסוף קיבלו את הזכות לעבוד.

אין כמו יפו בנמל

בין הרחובות אבן גבירול ומרים החשמונאית בתל אביב הוקמו חמישה בניינים שבהם גרו פועלי נמל יפו ונמל תל אביב. בכל בוקר נתלו בפתחי הבתים סידורי העבודה בנמל לאותו יום. בבית הקיצוני, הייתה בקומת הקרקע צרכנייה. מבנים אלה עומדים היום בפני "פינוי בינוי".

ובעוד מספר שנים תשאל השאלה:
תפוזי ג'אפה, נמל יפו, שיכון פועלי הנמל – היו או לא היו?

תפוזי יפו
זיכרונות

אבני מורשת

יוצרי הסדרה: מתנדבי אבני מורשת, 2020
הפקה: ברוך ניב
תחקיר וכתיבה: שלומית הנמן
ייעוץ: ראובן אברמוביץ'
גרפיקה: זאב הררי
תצלומים: אתר פיקיוויקי – ספריית הקונגרס, קריית אונו, יהודית גרעין-כל, הארכיון לתולדות רחובות – אוסף קפרא, בית הלורד תל מונד, ראובן אברמוביץ', הארכיון לתולדות פתח-תקוה ע"ש עודד ירקוני, יהושע הניג -ארכיון גן שמואל

מקורות:

- הספר: "פרדסים מספרים", מאת יצחק רוקח, הוצאת "מסדה" בע"מ, רמת גן, 1970
- ראיון עם נחמיה שטרסלר